

МЕДІАДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 030:004]:327.5(470:477)

ВІКІПЕДІЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Юлія Козир, Марія Дубініна
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, 40003, Суми, Україна
e-mail: yuliakozyr8@gmail.com

Порівнюється зміст статей україномовної та російськомовної версій «Вікіпедії» про події й людей, пов'язаних із війною на Сході України.

Ключові слова: «Вікіпедія», порівняння, українсько-російські відносини, війна на Сході України.

«Вікіпедія» – вільна енциклопедія, яку створюють та редагують колективно завдяки вікі-технологіям. За даними *Alexa Ranking*, на січень 2017 року вона посідала шосте місце серед найбільш відвідуваних інтернет-ресурсів світу, а станом на 22 серпня – вже п'яте [7]. Її випереджають лише пошукові сервіси *Google*, *Baidu* та соціальні мережі *Facebook* і *Youtube*. Завдяки високому інтернет-рейтингу, посилання на Вікіпедію потрапляють на очі користувачеві одними з перших у списку пошукової видачі.

У рейтингу України вона восьма [6], Росії – десята [5]. Отже, в обох країнах «Вікіпедія» – важливий інформаційний ресурс. Користувачі звертаються до нього за роз'ясненням і усталених наукових, культурних фактів, і теперішньої суспільно-політичної ситуації, на яку автори енциклопедії швидко реагують.

Наша гіпотеза полягає в тому, що завдяки можливості користувачів редагувати статті ресурсу «Вікіпедію» можна використовувати як платформу інформаційного протистояння між Україною та Росією на тлі воєнних дій на Сході України. Через те в україномовних та російськомовних статтях відбиваються, відповідно, проукраїнська та проросійська позиції в конфлікті.

Мета цього дослідження – виявити змістові розбіжності в україномовних та російськомовних статтях «Вікіпедії», присвячених фактам сучасної війни на Сході України.

Порівняльні дослідження статей «Вікіпедії» здійснювали в різних аспектах. Наприклад, Ш. Дорі-Хакоен, Д. Єнсен, Дж. Аллан [2], Х. Ред і Д. Барбоса [4] провели порівняльний аналіз статей Вікіпедії, щоб визначити в них суперечності.

Колектив авторів із Франції, Японії, Німеччини й Данії [3] порівнював статті Вікіпедії своїми мовами про поняття «гра» й за допомогою контент-аналізу визна-

чали, як культурні особливості дописувачів із різних країн впливають на розкриття теми.

Новизна нашого дослідження полягає в порівняльному аналізі Вікіпедії як платформи українсько-російського ідеологічного протистояння на тлі воєнних дій на Сході України.

Методологія. Дослідники Г. Де ла Калсада й А. Дехтяр [1] розробили моделі для оцінки якості статей «Вікіпедії». Модель передбачає поділ статей на дві категорії: стабільні (ті, що давно не виправляли) та контроверсійні (статті, які активно редагують, у тому числі вони зазнають «вандалізму», «війн правок»). Цей поділ видається нам корисним і для ситуацій, коли треба розрізнити, культурні чи ідеологічні фактори вплинули на зміст статті. Вважаємо, що культурні впливи з більшою ймовірністю можна виявити, порівнюючи стабільні статті, а ідеологічні – порівнюючи контроверсійні.

Для аналізу ми відібрали вісім парних статей, які належать до контроверсійних, оскільки описують нещодавні факти, обговорення яких у суспільстві ще триває, відтак і статті «Вікіпедії» постійно редагують.

Перша пара статей присвячена нинішнім подіям на Сході України в цілому: «Війна на Сході України» – «Вооруженный конфликт на Востоке Украины», три інші – окремим обговорюваним у медіа фактам цієї війни: «Зелені чоловічки» – «Вежливые люди», «76-та десантно-штурмова дивізія (РФ)» – «76-я гвардейская десантно-штурмовая дивизия», «Гіркин Ігор Всеволодович» – «Стрелков Игорь Иванович».

Брали до уваги такі аспекти статей: заголовки (розбіжності в акцентах); визначення в першому абзаці; структура статті; джерела, на які посилаються автори; дискурсивні особливості.

Результати й обговорення. «Війна на Сході України» – «Вооруженный конфликт на Востоке Украины». З назв помітно, що в російськомовній версії уникають слова «війна», пом'якшуючи висловом «збройний конфлікт». З іншого боку, така позиція формально коректніша, оскільки офіційно ані Україна, ані Росія не визнали це явище війною. При цьому обидві статті утримуються від вказівок на учасників війни / конфлікту, оскільки зазвичай локальні війни іменують не за територією, а за учасниками (франко-пруська, американо-мексиканська).

У змісті акценти теж розставлено по-різному. Український варіант статті (https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_на_сході_України) прямо вказує на участь Росії у війні: «Військове вторгнення Російської Федерації на Схід України», акцентує увагу на передісторії, описуючи інформаційне, економічне, релігійне протистояння. Російськомовна стаття (https://ru.wikipedia.org/wiki/Вооруженный_конфликт_на_востоке_Украины) акцентує увагу на тезах «Розкол суспільства» та «Кримська криза».

Україномовна стаття визначає війну як «збройний конфлікт на частині території Донецької і Луганської областей України між організованими та керованими з РФ незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік», визнаних Україною терористичними організаціями, за підтримки регулярних військових частин РФ з одного боку та українськими силовими структурами (в тому числі правоохоронцями та військовими Збройних сил України) і добровільними загонами з іншого». Таким чином, однією зі сторін війни названо Росію.

У російськомовній статті про участь Росії у збройному конфлікті не йдеться: «боевые действия ведутся между вооружёнными силами Украины и отрядами повстанцев... Кроме вооружённых сил Украины, в боях против сторонников ДНР и ЛНР также участвовали добровольческие военизированные формирования». При цьому зазначено: «Украина, США и ряд других государств, а также НАТО, Совет Европы, ПА ОБСЕ и Европейский союз обвиняют Российскую Федерацию во вмешательстве в конфликт: в частности, в использовании регулярных войск в боевых действиях на стороне повстанцев, поставках оружия и финансовой поддержке. Российское руководство последовательно отвергает как обвинения в участии в боевых действиях, так и в поставках оружия повстанцам, заявляя, что Россия не является стороной противостояния. В то же время, военное вмешательство России в конфликт подтверждал бывший министр обороны ДНР Игорь Стрелков». Таким чином, у російськомовній версії автори не суперечать офіційним заявам РФ, однак подають різні погляди. При цьому українські війська названо тут «озброєним угрупованням».

Про одну й ту саму фотографію українська стаття говорить: «озброєні чоловіки», а російська називає їх «людьми Стрелкова», тобто приписує відповідальність винятково сепаратистам так званої ДНР.

Українська стаття містить зображення, що свідчать про російську присутність на Донбасі, російська – ні. Пункт «Дезертирство» у змісті російськомовної статті створює враження, що українці не готові воювати.

«Зелені чоловічки» – «Вежливые люди». Українська і російська версії статті по-різному називають військових, які здійснювали операції у Криму 2014 року. Російський варіант «вежливые люди» містить позитивний контекст, а український «зелені чоловічки» – саркастичний.

У російськомовній статті (https://ru.wikipedia.org/wiki/Вежливые_люди) поряд із фотографіями, на яких зображено блокування українських військових частин у Криму російськими військами, розміщена світлина з відкриття пам'ятника «Вежливым людям», завдяки чому відбувається героїзація російських військових.

Українська Вікіпедія, дає таке визначення терміну: «зелені чоловічки» – російські військові, які проводили операції «із захоплення і блокування об'єктів у ході російського вторгнення в Україну у 2014 році» (https://uk.wikipedia.org/wiki/Зелені_чоловічки). Як докази наведено цитати російського військового керівництва та визнання НАТО «що «зелені чоловічки» у Криму є військовослужбовцями Російської Федерації». Крім того, використано цитату президента РФ В. Путіна, який публічно визнав, що в Криму перебували російські військові.

Російськомовна стаття визначає «ввічливих людей» як «военнослужащих Вооружённых Сил Российской Федерации в военной форме без знаков различия, блокировавших стратегические объекты в Крыму во время присоединения полуострова к России». Тут процес приєднання Криму до Росії не визнано анексією.

В українській статті вказано хронологію подій, а також «Військові підрозділи РФ, що є донорами «ввічливих людей». У російській цього немає.

Пов'язані статті, які подано внизу, ілюструють оцінку об'єкта авторами Вікіпедії: в українській версії це статті «Ватник», «Тітушки», «Колоради», у російській – «Силы специальных операций Российской Федерации».

«76-та десантно-штурмова дивізія (РФ)» – «76-я гвардейская десантно-штурмовая дивизия». Стаття україномовної версії ресурсу «Вікіпедії» акцентує увагу на

участі дивізії у російсько-українській війні ([https://uk.wikipedia.org/wiki/76-та_десантно-штурмова_дивізія_\(РФ\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/76-та_десантно-штурмова_дивізія_(РФ))). Цьому питанню присвячено окремий пункт змісту статті, що є найбільшим за обсягом. У ліді зазначено повну назву формування, а також коротко описано історію участі у військових діях. Ідеться, що це одне з найбільших за часів СРСР та в Росії військово формування. Список війн не обмежується Другою світовою війною. Зазначено, що дивізія брала участь у Першій і Другій чеченських кампаніях, а також у війні з Грузією 2008 року. Окремим абзацом ідеться про війну в Україні: «У 2014 році підрозділи дивізії брали участь у військових операціях в ході збройної агресії РФ проти України».

Праворуч, у картці статті, зазначено в тому числі «анексію Криму» як конфлікт, у якому брала участь 76-та десантно-штурмова дивізія.

У пункті змісту «Нагороди» йдеться лише про одну нагороду, хоча дивізія має їх декілька: «18 серпня 2014 року президент РФ Володимир Путін нагородив 76-ту десантно-штурмову дивізію бойовою нагородою: Орденом Суворова за «успішне виконання бойових завдань» та «виявлену мужність та героїзм».

Згадано про участь десантників 76-ї десантно-штурмової дивізії в «інтервенції РФ до Криму», зокрема в захопленні українських бурових установок «Чорноморнафтогазу». Щоб акцентувати на підтримці російської влади, стверджується, що після проведення операцій військові отримали державні нагороди.

Констатується участь підрозділів дивізії в бойових діях на Донбасі. Як доказ наводять втрати формування з конкретними іменами. Автори посилаються на українські ЗМІ, що публікували фото захопленої техніки, а також російські ЗМІ, що писали про загиблих на Донбасі десантників.

Користувачам «Вікіпедії» також пропонують альтернативні погляди: Міністерства оборони Росії, яке заперечило таку участь, та окремо командувача ПДВ РФ генерал-полковника В. Шаманова, який назвав заяви української сторони провокацією.

Стаття російської «Вікіпедії», присвячена 76-й десантно-штурмовій дивізії, більша за обсягом, і акценти в ній інші (https://ru.wikipedia.org/wiki/76-я_гвардейская_десантно-штурмовая_дивизия). Дивізія позиціонується як військова сила, що пройшла великий героїчний шлях. Загальний образ – визволителі та захисники, на відміну від сформованого в українській «Вікіпедії» образу загарбників.

Стверджують, що 76-та десантно-штурмова дивізія «старейшее из ныне существующих соединений Воздушно-десантных войск России». Описано бойовий шлях формування, пов'язаний з обороною міст СРСР під час Другої світової війни. Зазначено, що дивізія пройшла «всю» війну.

Щодо участі в сучасних військових операціях тональність викладу змінюється. Оскільки участь у Першій та Другій чеченських кампаніях та війні з Грузією 2008 року сприймається суспільством неоднозначно, у статті говориться, що «десантники» лише брали участь у цих кампаніях.

Те саме стосується й російсько-української війни: «В 2014 году военнослужащие дивизии принимали участие в выполнении «специальных задач по возвращению Республики Крым в состав России». У картці статті в списку «Конфлікти» наведено ще один варіант: «крымский кризис».

Крім участі у військових конфліктах, ідеться про участь у ліквідації наслідків землетрусу у Вірменії 1988 року. Усю діяльність дивізії описано як миротворчу. На-

віль Чеченська війна – спеціальне завдання з наведення конституційного порядку на території Чечні, внаслідок якого «многие гвардейцы-десантники награждены орденами и медалями, а десять офицеров удостоены звания Героя Российской Федерации».

Зокрема, «массовый героизм в бою у высоты 776 (2000 год) с бандформированиями Хаттаба проявил личный состав 6-й роты 104-го гвардейского парашютно-десантного полка. ... За этот подвиг 22 гвардейца (из них 21 посмертно) были удостоены звания Героя РФ, 69 солдат и офицеров 6-й роты награждены орденами Мужества (63 из них – посмертно)». Таким чином, російських військових героїзують, а війська Чечні називають бандформуваннями.

Російсько-українську війну йменують «збройним конфліктом на Сході України» (як і в першій парі статей, які ми аналізували). Зазначено, що Рада національної безпеки України заявила про участь бійців 76-ї гвардійської десантно-штурмової дивізії в бою під Луганськом, але Міністерство оборони Росії спростувало цей факт.

Посилаючись на видання «The New Times», «Slon.ru» та телеканал «Дождь», наведені факти про поховання загиблих під час виконання службових обов'язків російських десантників, однак автори не пов'язують ці факти з участю військових у російсько-українській війні.

«Гіркин Ігор Всеволодович» – «Стрелков Игорь Иванович». Найперше впадають у вічі відмінні назви. В українській статті (https://uk.wikipedia.org/wiki/Гіркин_Ігор_Всеволодович) вжито справжнє ім'я, у російській (https://ru.wikipedia.org/wiki/Стрелков,_Игорь_Иванович) – псевдонім. Отже, персона позиціонується по-різному: в першому випадку – як людина, військовий; у другому – як письменник і публіцист.

Стаття української «Вікіпедії» визначає І. Гіркина як «відставного офіцера збройних сил РФ» і, посилаючись на СБУ, як «російського диверсанта і терориста, полковника ГРУ Генерального штабу Збройних сил РФ». У визначенні коротко подано інформацію, що пов'язує І. Гіркина з Україною: «Відіграв значну роль (за його словами – ключову) на початку збройного конфлікту на сході України. Причетний до захоплення Верховної ради АР Крим, керівник російського диверсійного угруповання у Сімферополі, а потім у Слов'янську Донецької області; один з організаторів діяльності проросійських сепаратистів і так званого «Народного ополчення Донбасу», а з 16 травня до 14 серпня – «міністр оборони» самопроголошеної Донецької народної республіки». Текст супроводжують посилання на інтерв'ю із самим І. Гіркиним та Генеральну прокуратуру України.

Окремий абзац присвячено його участі в збройних конфліктах. Відзначено співпрацю з російським урядом. Указано, що І. Гіркин «відвідував Україну в складі делегації РПЦ на чолі з патріархом московським Кирилом, яка привезла «Дари волхвів» до Криму взимку 2014 року».

У статті наведено факти про зв'язок між ключовими подіями російсько-української війни та І. Гіркиним: «26 лютого 2014 року востаннє легально перетинав кордон України, коли прилетів рейсом Шереметьєво–Сімферополь. В ніч на 27 лютого відбулось захоплення Верховної ради Автономної Республіки Крим російськими спецпідрозділами, в т.ч. і бійцями 31-ї десантно-штурмової бригади».

Зазначено, що саме І. Гіркин розпочав збройну боротьбу на Донбасі: «саме його загін розпочав збройне протистояння на Донбасі, хоча доти і українська армія, і міс-

цеві бойовики уникали активних дій, і «все закінчилося би як в Одесі, у Харкові». Подано посилання на інтерв'ю з ним.

Якщо українська версія статті позиціонує І. Гірка як терориста, то російська розповідає винятково про його письменницьку та публіцистичну діяльність (україномовна стаття не містить жодної згадки про нього як автора).

У першому ж абзаці-визначенні І. Стрелкова названо «военный деятель непризнанной Донецкой Народной Республики (ДНР) в отставке, публицист и писатель; военный пенсионер России». Таким чином, його зображено як «пенсіонера-письменника», пасивного діяча.

Непричетність його діяльності до російської влади описано так: «После отставки ведёт общественную деятельность, часто выступая с критическими комментариями в адрес руководства ДНР и ЛНР, а также политики России в отношении Украины». Отже, якщо І. Стрелков критикує Росію та її політику щодо України, він не має стосунку до нинішньої влади, а є неконтрольованим повстанцем.

Пункт «Участие в Приднестровской и Боснийской войнах» характеризує І. Стрелкова як героя-рятівника – розумного, сильного, талановитого військового: «Во время службы в рядах казаков-черноморцев Игорь неоднократно ходил в разведку, снабжая приднестровских гвардейцев точными данными о текущем расположении противника и хватая на лету те знания, которыми делились обстрелянные бойцы. По инициативе Игоря бойцы соорудили свой первый «танк», обшив стальными листами бульдозер; этот бульдозер смог перевернуть молдавский бронетранспортёр, после чего экипаж бронемашин бежал, а у казаков-черноморцев в распоряжении оказался собственный БТР-70».

Те саме спостерігаємо в тексті щодо боїв за Слов'янськ: «он попросил у жителей Славянска извинения за то, что ополченцы «не сумели отстоять город». Також ідеться про те, що І. Гіркин забороняв вживати лайку, аргументуючи це тим, що православна армія не може лаятись, бо це – богохульство.

Окремим пунктом змісту статті є «Нагороди», де перелічено 8 відзнак.

Крім героїчності, образ наповнено й романтичністю. У статті описано історію кохання до М. Регінської, із якою І. Стрелков познайомився на війні, втратив на багато років, через 22 роки знову зустрів у Слов'янську, де вона була медсестрою-волонтеркою, і одружився з нею.

Описуючи період командування армією так званої «ДНР», у хронологічній послідовності зазначено події, до яких був причетним або якими керував І. Стрелков. При цьому українських військових названо «неонацистами».

Зазначено, що І. Стрелков – прибічник В. Путіна та ортодоксальної монархії, авторитарного правління, яке підходить для Росії.

У статті наведено цитату І. Гірка про участь Росії у війні на Сході України: «Естественно, что Россия воюет в той или иной степени на Донбассе и будет воевать. Весь мир об этом знает. Только для внутреннего потребления у нас пытаются народу объяснить, что никакой войны нет, и что мы не воюем, а воюют какие-то там народные республики, которые якобы ещё и самостоятельные. Пора наконец откровенно сказать в лицо, что Россия ведёт там войну, и что эту войну нам необходимо выиграть».

Отже, в російськомовній статті велику увагу відведено нагородам І. Гірка, наявна героїзація образу. В українській статті наголошено на його військових злочинах, про письменницьку діяльність не згадано взагалі.

Таким чином, статті української та російської «Вікіпедій» розставляють смислові акценти по-різному (найперше – у назвах). При цьому авторам вдається в різних статтях дотримуватися єдиної «термінології» під час називання фактів.

Від мови (української чи російської), якою ми вводимо запити в Інтернеті, залежить ідеологічне забарвлення виданих пошуковиком публікацій. Та «Вікіпедія» має більше шансів «перемогти» в боротьбі тлумачень, до якої версії частіше звертаються українські користувачі. Утім, боротьба актуальніша для українського суспільства: тут російська версія «Вікіпедії» є найбільш популярною (46,4%), до української ж версії звертаються 17,3% – приблизно стільки ж, скільки й до англійської (дані на грудень 2016) [8]. Суперечливі інтерпретації майже не зачеплять російське населення, бо частка користувачів із РФ у загальній кількості переглядів української версії «Вікіпедії», становить лише 1,5 % [8]. На пошукову видачу впливає й звична для нас суспільно-політична «термінологія». Хто хоче дізнатися про «війну» на Сході України, отримує інформацію, яка підсилить його ставлення до цих подій саме як до війни, а хто запитує про «конфлікт», той отримує інформацію для зміцнення такої позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. De la Calzada, G. On measuring the quality of Wikipedia articles. Gabriel De la Calzada, Alex Dekhtyar // Proceedings of the 4th workshop on Information credibility. – ACM : 2010. – P. 11–18.
2. Dori-Hacohen, Sh. Controversy Detection in Wikipedia Using Collective Classification / Shiri Dori-Hacohen, David Jensen, and James Allan // Proceedings of the 39th International ACM SIGIR conference on Research and Development in Information Retrieval. – ACM, 2016. – P. 797–800.
3. Pfeil, U. Cultural differences in collaborative authoring of Wikipedia / Ulrike Pfeil, Zaphiris Panayiotis, Siang Ang Chee // Journal of Computer-Mediated Communication. – Vol. 12.1. – 2006. – P. 88–113.
4. Rad, H. Identifying controversial articles in Wikipedia: A comparative study / Rad, Hoda Sepehri, and Denilson Barbosa // Proceedings of the eighth annual international symposium on wikis and open collaboration. – ACM, 2012. – P. 7.
5. Доступно з : <http://www.alexa.com/topsites/countries/RU>. – 24.08.17.
6. Доступно з : <http://www.alexa.com/topsites/countries/UA>. – 24.08.17.
7. Доступно з : <http://www.alexa.com/topsites>. – 24.08.17.
8. Доступно з : https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_Вікіпедія. – 24.08.17.

WIKIPEDIA IN INFORMATIONAL STRUGGLE BETWEEN UKRAINE AND RUSSIA

Yuliya Kozyr, Mariya Dubinina

Sumy State University,

Rymyski-Korsakov str., 2, 40003, Sumy, Ukraine

e-mail: yuliakozyr8@gmail.com

The authors compare the content of articles from Ukrainian and Russian versions of Wikipedia about events and people connected with the war in Eastern Ukraine. They analyze titles (differences in emphasizes); key definitions, article structure; sources of information; discourse features. The articles are devoted to the Ukraine-Russia conflict as a whole as well as to particular facts of the war. Although Wikipedia authors from both sides make their publications seemingly objective and balanced, the emphasizes are made differently. This is done through highlighting some facts and cushioning other ones; through photo illustrations of one or another fact which becomes the brightest point of the article; through different naming of the same fact (e.g., «annexation of Crimea» or «Crimean crisis»); emphasizing through presenting key information in subtitles and first paragraphs. Differences often come from the very titles, which position the object differently: «War in Eastern Ukraine» – «Armed conflict in Eastern Ukraine», «Green men» – «Polite people». Findings say that Ukrainian Wikipedia publications contain more pro-Ukrainian information and Russian articles include more pro-Russian information. They come to conclusion that in case of informational struggle between two countries the language of search request defines the articles of what ideology a user gets. Ukraine is especially under this struggle because the Russian version of Wikipedia is much more popular here than Ukrainian one (46,4% and 17,3% respectively). At the same time Russian users almost do not read Ukrainian Wikipedia.

Key words: Wikipedia, comparison, Ukraine-Russia relations, war in Eastern Ukraine.